

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Архитектонски факултет

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Предмет: Реферат о урађеној докторској дисертацији кандидаткиње
Маје Милић Алексић, дипл.инж. арх.

Одлуком Наставно-научног већа Архитектонског факултета бр.01-1228/2-8.13 од
12.09.2016. године, именовани смо за чланове Комисије за преглед, оцену и одбрану
докторске дисертације кандидаткиње Маје Милић Алексић под насловом

**КОМУНИКАЦИЈСКА СВОЈСТВА АРХИТЕКТУРЕ
НА ПРИМЈЕРУ ДЈЕЛА ЗЛАТКА УГЉЕНА**

После прегледа достављене Дисертације и других пратећих материјала и разговора са
кандидаткињом, Комисија је сачинила следећи

РЕФЕРАТ

1.УВОД

1.1. Хронологија одобравања и израде дисертације

Кандидаткиња је школске 2008/2009. године уписала докторске академске студије
архитектуре научног карактера (основна област истраживања *архитектура и урбанизам*;
ужа научна област истраживања *студије архитектуре*) на Архитектонском факултету
Универзитета у Београду, положила све испите предвиђене наставним планом и
програмом и остварила укупан просек 9,75 и остварених 150 ЕСПБ.

На основу члана 98. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен
Факултета”, бр. 105/15-пречишћен текст и 98/14), а у вези са чланом 28. и чланом 29.
Правилника о докторским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуком Већа
докторских студија Архитектонског факултета у Београду од 09.11.2015. године,
Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 20.04.2015. године, донело
одлуку број 01-2060/2-14.12. којом је образована Комисија за оцену испуњености услова
кандидаткиње Маје Милић Алексић дипл. инж. арх. и теме докторске дисертације, под

насловом „**Комуникацијска својства архитектуре на примјеру дјела Златка Угљена**“, у саставу:

- арх. Зоран Лазовић, ментор
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Ана Никезић, члан комисије
доцент Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Синиша Видаковић, члан комисије
ванредни професор Академије умјетности Универзитета у Бањалуци.

На основу члана 30. Закона о високом образовању (“Сл. Гласник РС”, бр 76/05, 100/07 – аутентично тумачење, 97/08, 44/10, 93/12, 89/13, 99/14, 45/15-аутентично тумачење и 68/15), а у вези са чланом 100. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 105/15-пречишћен текст), чланом 31. Правилника о докторским студијама Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и сагласности Већа научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду од 09. 02. 2016. године, одлука бр. 61206-578/2-16, Наставно научно веће Факултета је, на седници одржаној 22. 02. 2016. године, донело одлуку број 01-176/2-1.2. да се Маји Милић Алексић, дипл. инж. арх., одобрава рад на теми докторске дисертације, под насловом „**Комуникацијска својства архитектуре на примјеру дјела Златка Угљена** “ и да се за ментора именује проф. Зоран Лазовић, редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду. Именованој је Одлуком бр. 14/187.2. од 28.09.2015. године одобрен стаус мировања у школској 2014/2015. години. Дана 12.09.2016. године Наставно научно веће Архитектонског факултета Универзитета Београду, донело је одлуку број 01-1228/2-8.19, да се кандидаткиња Маји Милић Алекић уз сагласност ментора, због обимности истраживања одобри продужетак рока за израду рада на докторској дисертацији, до 30. септембра 2017. године. Завршену докторску дисертацију кандидаткиња, уз сагласност ментора, предаје на Веће докторских студија у августу 2016. године.

На основу члана 101. и члана 102. Статута Архитектонског факултета у Београду (“Сл. билтен АФ”, бр.105/15 – пречишћен текст), члана 37. Правилника о докторским академским студијама (“Сл. билтен АФ”, бр. 102/14) и Одлуке Већа докторских студија Факултета од 07.09.2016. године, Наставно-научно веће Факултета је, на седници одржаној дана 12.09.2016. године, донело одлуку број 01-1228/2-8.13 да се образује Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње Маје Милић Алексић, дипл.инж. арх. под насловом „**Комуникацијска својства архитектуре на примјеру дјела Златка Угљена** “, у саставу:

- арх. Зоран Лазовић, ментор,
редовни професор Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Ана Никезић, члан комисије
доцент, Архитектонског факултета Универзитета у Београду,
- др Синиша Видаковић, члан комисије
ванредни професор Академије умјетности Универзитета у Бањалуци.

1.2. Научна област дисертације

Докторска дисертација која је предмет овог реферата припада научној области Архитектура и урбанизам и ужој научној области *Архитектонско пројектовање и савремена архитектура*, за које је Факултет матичан. Ментор дисертације је архитекта Зоран Лазовић, редовни професор у ужој научној области архитектонско пројектовање, Архитектонског факултета Универзитета у Београду.

Списак радова који квалификују проф. арх. Зорана Лазовића за ментора докторске дисертације:

1. Bobić, A., Lazović, Z. i Stevović, V. "Self-sufficient design: Essay on the understanding of the city of future as global habitat," Nano, bio and green - technologies for a sustainable future, SGEM 2013 Conference Proceedings, 713-720. (Sofia: STEF92 Technology Ltd., 2013),
2. Ville d'Espoir, ou Histoire d'une projet, Zoran Lazović, University of Belgrade, Faculty of Architecture, Belgrade, 2008. pp. 0-160. ISBN 978-86-7924 -014-9, (француски, енглески и српски језик), Монографија међународног значаја,
3. Београд: Култура и град, *МАСТЕР СТУДИО ПРОЈЕКТИ 2006-2008*, Зоран Лазовић, Вања Панић, Универзитет у Београду, Архитектонски факултет, Београд, 2008. pp. 0-180. ISBN 978-86-7924-015-6. Монографија националног значаја,
4. Стамбено насеље у Гостиварској улици, Вождовац, Београд (35000м²), Зоран Лазовић, Владан Ђокић, Дирекција за изградњу града Београда, 2013, Реализовано архитектонско урбанистичко ауторско дело, ISBN 978-99955-747-0-3, COBISS.BH-ID 3256344.
5. Партерно композиционо уређење Блока 20, трг и пјачета, Савоград, Нови Београд (10000м²), Зоран Лазовић, Владан Ђокић, Владимир Милић, Александар Бобић, Неимар В, изведено, 2010. Реализовано архитектонско урбанистичко ауторско дело,
6. Реконструкција и доградња виле Ли, Вест Блумфилд, Мичиген, САД, Зоран Лазовић, 2008, Реализовано архитектонско ауторско дело на међународном нивоу,
7. La nave di pietra, Zoran Lazović. AoD, Architecture of Deconstruction / The Specter of Jacques Derrida, International Scientific Conference, University of Belgrade, Faculty of Architecture, 2012. Предавање по позиву са међународног скупа штампано у целини,
8. Design Intelligent EyeLashes - Adaptable Solar Façade, Design Relations: 23rd Biennial of Design - BIO 23, Muzej za arhitekturo in oblikovanje, Љубљана, Република Словенија, 2012. Architectural Alchemy. Eyelashesproject members: Zoran Lazović, Aleksandar Bobić, Nemanja Zorić, Ivan Zorić, Milena Delević, Ksenija Bunjak, Vladan Stevović, Aleksandra Kirn, Bratislav Gaković. ISBN 978-961-6669-21-4, UDK 7.05.62(100)''20''(083.824),
9. Retrospective, Works of Professors and Associates / Exhibition of Works of the Accademic Staff, Faculty of Architecture and Civil Engineering and Geodesy, University of Banja Luka, Carinthia University of Applied Sciences: 1. Housing Estate, Voždovac, Belgrade, (Zoran Lazović, Vladan Djokić), 2012; 2. Slatina SPA Resort Complex (Vladan Djokić, Zoran Lazović, Milica Milojević, Vanja Panić), 2012. ISBN

978-99955-747-0-3, COBISS.BH-ID 3256344. Учесће на међународним ауторским изложбама са каталогом уз научну рецензију.

10. Нова српска архитектура, Архитектура у Словенији, Хрватској и Србији на почетку 21. века, Трећа међународна недеља архитектуре, Београд, Јавно купатило Дунав, Каталог Недеље архитектуре 2008, ISBN 978-86-903247-5-0. Кустос и аутор изложбе. Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију,
11. L'Architecture Serbe du XX-eme siecle, Paris, Културни центар СЦГ, Париз, 2006, аутор изложбе, ISBN 86-80095-86-9, Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију, pp. 0-100,
12. New Efforts, 10-th International Architecture Exhibition of La Biennale di Venezia, Venice, Italy, 2006. Српски павиљон у Ђардинима. Куратор и уметнички директор. Међународна ауторска изложба са каталогом уз научну рецензију, ISBN 86-7415-108-6, 2006.

1.3. Биографски подаци о кандидату

Кандидаткиња Маја Милић Алекић, дипл. инж. арх. рођена је 1971. године у Сарајеву у БиХ. Основну школу, нижу музичку школу и Прву гимназију завршила је у Сарајеву. Студије архитектуре на Архитектонском факултету Универзитета у Београду завршила је 1998. Године и стекла назив дипломирани инжењер архитектуре. Докторске академске студије уписала је 2008. године на Универзитету у Београду.

Кандидаткиња поседује вишегодишње искуство рада у настави на Архитектонско-грађевинско - геодетском факултету Универзитета у Бањалуци. Кандидаткиња је од 2001. радила као асистент, а од 2011. године у звању Вишег асистента, на Департману за архитектуру овог факултета ужа научна/умјетничка област Архитектонско пројектовање на предметима Архитектонско пројектовање 5 (зграде за образовање), Архитектонско пројектовање 6 (зграде за рад и трговину), Архитектонско пројектовање 7 (зграде за туризам), Архитектонско пројектовање 10 (зграде за културу), Архитектонско пројектовање 12 (здравствени објекти), и на изборном предмету Access to all- култура једнакости.

Поред педагошког рада, кандидаткиња Маја Милић Алексић, бави се и научним радом из области теорије архитектуре и методологије архитектонског пројектовања. Из ове области објавила је неколико стручних и научних радова.

Кандидаткиња се поред наведеног бави и стручним радом у области архитектонског и урбанистичког пројектовања. Учествоје у изради идејних и главних архитектонских пројеката. У оквиру ауторских тимова, активно учествује на архитектонско - урбанистичким конкурсима и добитник је више награда од којих се истучу:

Прва награда на међународном конкурс за идејно решење "Централно спомен обележје борцима у одбрамбено-отаџбинском рату (1991- 1996)" у Бањалуци [2007]; Прва награда на урбанистичко-архитектонском конкурс "Трг и околни објекти централног дела града

Неума“, у тиму “а+б архитекти“ из Бањалуке, [2014]; Друга награда на међународном конкурс за архитектонско решење пословног објекта ”Телеком Српске ” у Бањалуци,(са М. Алексић), [2004]; Друга награда на међународном конкурс за израду урбанистичког решења *Спомен Подручја Доња Градина*, (аутор са М. Радуљ.), [2009];

Трећа награда на међународном конкурс за израду урбанистичко-архитектонског решења *Меморијалног центра у Спомен подручју Доња Градина*. (аутор са М. Радуљ.), [2015]; Откупна награда на међународном архитектонско-урбанистичком конкурс за пословни објекат “Хидроелектрана Вишеград”, у заштићеној зони УНЕСК-а, РС, у тиму “а+б рхитекти”, [2010]; Откупна награда на међународном конкурс за урбанистичко-архитектонско рјешење Трга Српских владара у Бањалуци, РС, (са М. Алексић), [2002]

Награђени радови су више пута излагани и јавно презентовани на националним и међународним изложбама и смотрама архитектуре.

Аутор је више архитектонских пројеката, реализованих ентеријера и стамбених објеката у оквиру пројектантске куће “а+б архитекти” од којих се издваја Вишепородични објекат у Бањалуци који је добио Градитељску награду “СЕМЕХ”, као победник у категорији *Стамбене грађевине за 2014. Годину у Босни и Херцеговини*. Архитектонско рјешење: “а+б архитекти” [2014]

2. ОПИС ДИСЕРТАЦИЈЕ

2.1. Садржај дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Маје Милић Алексић, дипл. инж. арх. под насловом „**Комуникацијска својства архитектуре на примјеру дјела Златка Угљена**“ изложена је на 183 странице. Део који претходи нумерисаном делу рада дат је на 9 страна, а чини га: насловне стране на српском и енглеском језику, стране са подацима о ментору и члановима комисије резиме на српском и енглеском језику, и садржај. Основни текст дисертације заједно са напоменама, дат је на 167 страница са 368 напомена, 25 слика и 1 прилогом. Након основног текста следи списак коришћене литературе и извора, који укључују 136 библиографских јединица датих на укупно 6 страна. Иза основног текста следи списак слика, прилога датих на 9 стране. На крају је дата биографија кандидата и изјава о ауторству, изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу на 5 страна.

Докторска дисертација је структурирана у три основне целине: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања, и на крају Закључак са препорукама за даља истраживања, и то са укупно 4 главе, 13 поглавља и 16 потпоглавља. Прва целина (Увод) садржи 7 поглавља. Друга целина (Приказ и интерпретација резултата истраживања) састоји се од три дела. Први део (Референтни оквир истраживања - архитектура и комуникација) садржи 2 главе, 8 поглавља и 13 потпоглавља. Други део (Студија случаја: архитектонска пракса) садржи једну главу, 5 поглавља и 3 потпоглавља. Трећи део (Приказ резултата истраживања) има једну главу. Структура дисертације је прегледно систематизирана у следећем садржају

САДРЖАЈ:

УВОД

Претходна анализа информација о предмету истраживања
Проблем и предмет истраживања
Циљеви и задаци истраживања
Полазне хипотезе истраживања
Научне методе истраживања
Генерална структура докторске дисертације
Научна оправданост и очекивани резултати истраживања

ПРИКАЗ И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

I _ РЕФЕРЕНТНИ ОКВИР ИСТРАЖИВАЊА – АРХИТЕКТУРА И КОМУНИКАЦИЈА

1. КОМУНИКАЦИЈА – АСПЕКТИ, СПЕЦИФИЧНОСТИ И ПРИМЈЕНА У АРХИТЕКТУРИ

1.1. Комуникација – појам и функција

1.2. Модели тумачења и њихова примјенљивост у архитектури

1.2.1. Комуникација као процес: теорија информације и експериментална естетика

1.2.2. Комуникација и значење: семиотички приступ

1.3. Архитектонска комуникација према Умберту Еку

1.4. Архитектонска нотација и комуникација

1.4.1. Архитектонски медији

1.4.2. Инструменталност архитектонских медија

1.4.2. Комуникативност архитектонских медија – радни процес

2. ОБЛИЦИ И СВОЈСТВА АРХИТЕКТОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

2.1. Екстериорни облик архитектонске комуникације

2.1.1. Аналогија са лингвистиком: текст/контекст

2.2. Карактеристике екстериорног

2.2.1. Симболичка функција

2.2.2. Механизам мимезиса и питање идентитета

2.2.3. Метафора као инструмент значења и изражајности

2.3. Интериорни облик архитектонске комуникације

2.3.1. Феноменолошки приступ

2.4. Карактеристике интериорног

2.4.1. Перцепција – језик чулности

2.4.2. Перцепција – вријеме – трајање

2.4.3. Атмосфера као отјелотворено искуство

II _ СТУДИЈА СЛУЧАЈА: АРХИТЕКТОНСКА ПРАКСА

3. КОМУНИКАЦИЈСКА СВОЈСТВА АРХИТЕКТУРЕ

У ДЈЕЛУ ЗЛАТКА УГЉЕНА

3.1. Архитекта Златко Угљен: биографски подаци и професионална дјелатност

3.2. Посредни и непосредни утицаји на стваралаштво

3.3. Студија случаја – дефинисање истраживачког приступа

3.3.1. Студија 1: Народно позориште, Зеница, БиХ

3.3.2. Студија 2: Резиденција Извршног вијећа СР БиХ, Тјентиште, Бих

3.3.3. Студија 3: Галерија колекционара “ Вјеко Божо Јарак”, Дубраве, БиХ

3.4. Комуникацијска својства архитектуре у дјелу Златка Угљена

3.5. Ауторска позиција и стваралачка поетика

III _ ПРИКАЗ РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

4. СЛОЈЕВИТА СТРУКТУРА АРХИТЕКТОНСКЕ КОМУНИКАЦИЈЕ

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА

СПИСАК СЛИКА

ПРИЛОГ: СТРУЧНА БИОГРАФИЈА АРХИТЕКТЕ ЗЛАТКА УГЉЕНА

Биографија аутора

Изјава о ауторству

Изјава о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада

Изјава о коришћењу

2.2. Кратак приказ појединачних поглавља

Структуру рада чине три основне целине: Увод, Приказ и интерпретација резултата истраживања и Закључак

У уводном делу, као првој целини, представљене су основне информације о теми докторске дисертације, проблему и предмету истраживања, затим дат је приказ циљева и задатака истраживања и дефинисање полазних хипотеза. Такође, у оквиру увода су представљени подаци о примењеним методама истраживања, генералној структури истраживања као и приказ процене оправданости теме и очекиваних резултата истраживања.

Приказ и интерпретација резултата истраживања као друга целина састоји се из три дела: *Референтни оквир истраживања – архитектура и комуникација, Студија случаја: архитектонска пракса и Приказ резултата истраживања*

Први део, *Референтни оквир истраживања – архитектура и комуникација* чине две главе и представљају теоријско истраживање о облицима и својствима архитектонске комуникације

Прва глава под називом *Комуникација – аспекти, специфичности и примјена у архитектури* се бави аспектима, специфичностима и могућностима примене феномена комуникације у архитектури, и садржи четири поглавља. Тема првог поглавља је одређење релевантних појмова везаних за појам комуникације, кроз приказ општих значења појма, аналогije са другим областима и полемику са појмовима који су јој блиски. Друго поглавље бави се моделима тумачења комуникације и њихове применљивости у архитектури, разматра се концепт комуникације као облик процеса у оквиру експерименталне естетике, а потом се проблематизује комуникација као значење кроз семиотички приступ. У трећем поглављу се разматра теоријска поставка Умберта Ека, који је први увео термин архитектонска комуникација у дискурс архитектуре. Четврто поглавље се бави специфичним обликом архитектонске комуникације испитујући њен систем нотације у процесу пројектовања. Ово поглавље се састоји из три потпоглавља у којима се анализира природа архитектонских медија, њихова комуникативност и инструменталност у креативном процесу.

Друга глава под називом *Облици и својства архитектонске комуникације* разматра два облика архитектонске комуникације дефинисани у студији као екстериорни и интериорни облик комуникације као и њихова својства, а све разложено у четири поглавља. Екстериорни облик комуникације разматра се према аналогiji са лингвистиком, где се архитектура посматра кроз дихотомију текста и контекста у смислу повезивања њеног значења у ширем друштвено-културном систему. Овај облик комуникације се повезује са принципима репрезентације у архитектури, гдје се архитектонски језик/израз сам по себи схвата као извор значења. Даље се кроз карактеристике екстериорне комуникације разматра начин како се

архитектура разумева у симболичком смислу помоћу метафоре као инструмента значења у миметичком механизму.

Наредна два поглавља баве се интериорним обликом комуникације који се односи како на унутрашње механизме архитектонског језика и његове непосредне изражајности, тако и на унутрашњост психо-физичког искуства субјекта у непосредном сусрету са архитектонским простором. Овај облик архитектонске комуникације разматра се у оквиру феноменолошких истраживања у архитектури. Тематизовање комуникацијских својстава архитектуре из перспективе феноменологије усмерено је на испитивање чулних феномена, где се значење производи, репродукује и доживљава непосредно, што се повезује са нерепрезентацијским карактером архитектуре, те се у оквиру карактеристика интериорне комуникације разматра субјективности доживљаја, ефемерност појава које архитектура производи, питање перцепције у оквиру које се разматра концепт времена, трајања и атмосфере.

Други део *Студија случај: архитектонска пракса* чини једна глава и представља анализу студије случаја на основу претходно постављене теоријске платформе.

Трећа глава под називом *Комуникацијска својства архитектуре у дјелу Златка Угљена* у оквиру другог дела студије састоји се из три поглавља. Прва два поглавља баве се професионалним радом архитекте Угљена, те посредним и непосредним утицајима на његово стваралаштво. У оквиру трећег поглавља које је подељено у три потпоглавља анализирају се одабране студије случаја према теоријској поставци. У четвртом поглављу сумира се анализа комуникацијских својстава архитектуре у делу архитекте Угљена, заснована на студији случаја, док се у наредном поглављу дефинише његова ауторска позиција и стваралачка поетика.

Трећи део *Приказ резултата истраживања* састоји се од једне главе.

Четврта глава под називом *Слојевита структура архитектонске комуникације* бави се сумирањем природе слојевитости архитектонске комуникације у оквиру које се проверавају постављене хипотезе.

У последњој трећој целини, **Закључку**, сумирани су резултати претходног истраживања, објашњени научни доприноси и актуелност истраживања. Кроз успостављање односа, општих теоријских позиција датих у раду са специфичном архитектонском контекстуализацијом отворени су бројни правци за даља истраживања. Посебан акценат дат је на флексибилности овако дефинисаног оквира у контексту савремене архитектонске праксе.

3. ОЦЕНА ДИСЕРТАЦИЈЕ

3.1. Савременост и оригиналност

Савременост теме препознаје се у потреби да се кроз испитивање улоге концепта комуникације у архитектонским истраживањима отвори могућност преиспитивања начина производње архитектонске праксе. У условима савремене културе обиљежене феноменом естетизације и појавом деконтекстуализованих слика губи се значење и духовни садржај, те у том смислу и могућност остварења комуникације и идентификације на духовном нивоу. Увођењем концепта комуникације у област Архитектонско пројектовање и савремена архитектура, отвара се широко поље могућности приступа савременим изазовима архитектонске праксе, у том погледу дисертација указује на властите унутрашње капацитете архитектонске комуникације који омогућавају специфичне индивидуалне операционализације, уместо дефинисања крајњег методолошког пројектантског апарата.

Савременост теме препознаје се и у неопходности преиспитивања стваралачке позиција архитектке Златка Угљена, као једаног од најистакнутијих и најаутентичнијих босанско-херцеговачких стваралаца у другој половини двадесетог века у оквирима некадашњег заједничког југословенског простора. Ово се посебно односи на чињеницу да његово дело прате многобројне домаће и међународне награде и признања и да је у архитектонској јавности на просторима бивше Југославије његово дело познато и признато, али до сада није било и свеобухватно научно истражено. Дисертација отвара полемику о значају концепта екстериорне и интериорне комуникације у односу на специфичну ауторску позицију архитектке Угљена чиме се дубље одређују механизми процеса архитектонског пројектовања.

Оригиналност дисертације се огледа у чињеници да у досадашњим научним истраживањима архитектонска комуникација није обрађивана на начин како је постављена у овој студији, као и у чињеници да је у истраживњу апострофиран концепт комуникативности као методолошког оквира који има капацитет да утиче на развој пројектантских концепција.

Оригиналност се чита и кроз могућност инструментализације концепта екстериорног и интериорног облика комуникације у методологији архитектонског пројектовања, а у смислу сагледавања архитектуре у комплексном односу према друштвено-културном контексту и искуствено субјектовном.

3.2. Осврт на референтну и коришћену литературу

Кандидаткиња је у оквиру докторске дисертације користила обимну литературу и изворе из области архитектонске теорије, архитектуре, историје архитектуре али и других дисциплина, попут: теорије и филозофије уметности, лингвистике и филозофије, естетике, теорије друштвених наука, теорије информација и студије културе што омогућава специфичан увид и сазнања која феномену архитектонске комуникације даје нове детерминанте.

Заснована на широком и сложенем референтном оквиру, дисертација се позива на укупно 120 библиографске јединице. Приказ коришћене библиографије дат је у две групације у складу са структуром рада: једна групација библиографских јединица везана за теоријски део истраживања комуникацијских својстава архитектуре, а друга за студију случаја тј. стваралаштво архитекте Златка Угљена.

У првом теоријском делу истраживања *Референтни оквир истраживања – архитектура и комуникација* коју чине две главе *Комуникација – аспекти, специфичности и примена у архитектури* и *Облици и својства архитектонске комуникације* коришћена је литература из области архитектонске теорије, архитектонског пројектовања, теорије и филозофије уметности, теорије друштвених наука, филозофије, теорије информација и студије културе.

Најзначајнија литература коришћена у првој глави *Комуникација – аспекти, специфичности и примена у архитектури* је:

- Еко, Umberto. *Kultura, informacija, komunikacija*. Beograd: Nolit, 1973.
- Goodman, Nelson. *Језици уметности: приступ теорији симбола*. Загреб: Крузак, 2002.
- Јанићијевић, Јасна. *Комуникација и култура, са уводом у семиотичка истраживања*. Нови Сад: Сремски Карловци, 2000.
- Хартман, Николај. *Estetika*. Београд: Дерета, 2004.
- Еко, Umberto. ур. *Estetika i teorija informacije*. Beograd: Prosveta, 1977
- Еко, Умберто. “Функција и знак: Семиотика архитектуре“ у *Теорија архитектуре и урбанизма*, ур. Петар Бојанић и Владан Ђокић, Београд: Архитектонски факултет, 2009.
- Berkel, Ben Van and Bos, Caroline, *Move*. Amsterdam: UN Studio & Goose Press, 1999.
- Broadbent, Geoffrey, and Anthony Ward. *Design Methods in Architecture*. London: Lund Humphries, 1969.
- Pallasma, Juhani. *The Thinking Hand: Existential and Embodied Wisdom in Architecture*. Wiley, 2009.
- Eisenman, Peter. *Diagram diaries*. New York: Univese Publishing, 1999.
- Till, Jermy. *Architecture depends*. London: MIT Press, 2009.
- Allen, Stan. *Practice: Architecture, Technique + Representation*, London; New York: Routledge, 2009.

Најзначајнија литература коришћена у другој глави *Облици и својства архитектонске комуникације* је:

- Еко, Умберто. *Симбол*. Београд: Народна књига, 1995.
- Лангер, Сузан. *Филозофија у новом кључу*. Београд: Просвета, 1967.
- Norberg - Schulz, Christian. *Intencija u arhitekturi*. Zagreb: Naklada Jesenski i Turk, 2009.
- Dženks, Čarls. *Jezik postmoderne arhitekture*. Beograd: Vuk Karadžić, 1985.
- Gebauer, Gunter and Wulf, Christoph. *Mimesis: culture, art, society*. Berkeley: University of California Press, 1995.
- Leach, Neil. *Camouflage*. Cambridge Mass: MIT Press, 2006.
- Еко, Умберто. *Метафора*. Београд: Народна књига
- Еко, Umberto. *Granice tumačenja*. Beograd: PAIDEIA, 2001.
- Pallasmaa, Juhani. *The Eyes of the Skin: Architecture and the Senses*. New York: John Wiley, Academy Press, 2005.
- Maurice, Merleau-Ponty. *Fenomenologija percepcije*. Sarajevo: Veselin Maslesića, 1978.
- Holl, Steven. Pallasmaa, Juhani. Perez-Gomez, Alberto. *Questions of perception, Phenomenology*. San Francisco: William stout Publishers, 2008.
- Хусерл, Едмунд. *Предавање о феноменологији унутрашње свести*. Сремски Карловци, Нови Сад:ИК Зорана Стојановића, 2004.
- Бергсон, Анри. *Материја и меморија*. Београд: Геца Кон,1927.
- Bergson, Anri. *Stvaralačka evolucija*. Sremski Karlovci:IZ Zorana Stojanovića i Novi Sad: Dobra vest, 1991.

Најзначајнији извори и литература која је коришћена у другом делу дисертације *Студија случај: архитектонска пракса* коју чини глава *Комуникацијска својства архитектуре у делу Златка Угљена* је:

- Krzović, Ibrahim. *Zlatko Ugljen - Retrospektiva*. Sarajevo: Umjetnička galerija BiH, 1984
- Grabrijan, Dušan i Neidhardt Juraj. *Arhitektura Bosne i put u suvremeno*. Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1957.
- Štraus, Ivan. *Nova bosanskohercegovačka arhitektura*. Sarajevo: Svjetlost, 1977.
- Bernik Stane. *Arhitekt Zlatko Ugljen*. Tuzla:Međunarodna galerija porteta
- Memija, Minka, “Da se ne zaboravi ko smo i šta smo”, *Odjek: revija za umjetnost, nauku i društvena pitanja* Sarajevo, br.18. (septembar 1984), 7.

На основу увида у избор, обим и квалитет референтне и коришћене литературе, оцењено је да кандидаткиња препознаје валидне теоријске изворе за дефинисање теоријске основе истраживања и да их користи на одговарајући начин за извођење сопствених закључака и ставова.

3.3. Опис и адекватност примењених научних метода

Истраживање је спроведено путем комбиновања низа основних и специфичних научних метода и техника које се примењују у области архитектуре и урбанизма. Општи научни метод примењен у истраживању је аналитичко-синтетички метод, примерен теоријским и емпиријским истраживањима са циљем доказивања постављених хипотеза, те реализације задатака истраживања. Основне методе истраживања примењене у изради докторске дисертације су: метод научне анализе садржаја, метод логичке аргументације, метод студије случаја и метод компаративне анализе садржаја.

Почетна фаза истраживања подразумева процес формирања информационе базе кроз прикупљање, селекцију, класификацију и систематизацију научно-стручне литературе значајне за разумевање појма комуникације и његове позиције у архитектонском дискурсу. Приликом систематизације извора, примењен је метод анализе садржаја, као и компаративне анализе садржаја. Након идентификације и систематизације извора, изводе се закључци као елементи и поступци за утврђивање теоријске платформе за даље истраживање у оквиру студије случаја. Фазе сакупљања организације и вредновања података подразумевале су истовремено и њихову интерпретацију у односу на постављен предмет истраживања.

Друга фаза истраживања је спроведена методом анализе студија случаја. Прва фаза овог дела истраживања подразумева прикупљање, систематизацију разнородне истраживачке грађе и анализу садржаја у вези са предметом истраживања, што подразумева релевантни материјал везан за стваралаштво архитекте Угљена - коју чине биографски подаци архитекте, секундарни извори о професионалном раду писане текстове самог аутора, текстове писане о стваралачкој пракси и теоријским ставовима аутора, пројектну документацију анализираних објеката, архивску грађу, као и метода посматрања на терену и формирања фотодокументације, те прикупљање информација у разговору са сарадницима и савременицима архитекте.

Наведене активности подразумевају методу анализе грађе, односно релевантних примарних и секундарних извора. Даље се спроводи сложен компаративни методолошки систем који се користи у истраживању архитектонских пројеката. Приликом анализе предметних пројеката користила се метода архитектонске анализе, графичке анализе, као и метода посматрања и анализе на терену.

У завршној фази истраживање је спроведено методом синтезе и интерпретација резултата истраживања, који су подвргнути критичкој анализи и провјери кроз упоређивање са полазним хипотезама и основним теоријским ставовима.

3.4. Применљивост остварених резултата

Применљивост остварених резултата дисертације је вишеструка. Пре свега она се огледа у примени концепта архитектонске комуникације у даљим истраживањима у области архитектонског пројектовања и савремене архитектуре који се баве релацијским односима у архитектури.

Рад је истовремено конципиран као прилог истраживањима у области архитектонске теорије и у области архитектонског пројектовања, у смислу унапређења савремених пројектантских принципа. Примена резултата се, у том смислу, може користити истовремено, и у области теорије, и у области методологије архитектонског пројектовања.

Начин на који је теоријско истраживање структурирано као резултат производи својеврсну платформу на којој се архитектура посматра кроз облике комуникације и њихова својства, што отвара широко поље даљих теоријских и практичних операционализиција. Отвореност овакве платформе омогућава контекстуализацију добијених резултата, како у пољу креативно-истраживачког процеса архитектонског пројектовања кроз индивидуалне операционализиције, тако и у примени у педагошком раду у области архитектонског пројектовања. Широкој примени посебно доприноси чињеница да је резултате истраживања могуће применити фрагментарно или интегрално, што указује на њихову флексибилност и адаптивност.

Разлагање комуникацијских својстава архитектуре отвара могућности за унапређење развоја архитектонских концепција у односу на савремене поставке посматрања архитектуре ка релацијским односима.

Кроз актуелност и значај остварених резултата се, такође, унапређује недовољно развијена теоријска истраживачка платформа о природи архитектонске комуникације. Практична примена резултата састоји се у сагледавању могућности и смерница за даље истраживање ове области. Практична примена резултата огледа се и у конкретнијем разумевању стваралаштва архитекте Златка Угљена, у оквиру којег се апостофирају комуникацијска својства архитектонског дела. Применљивост остварених резултата истраживања исказана је и у информисању научне и стручне јавности о контексту стваралаштва Златка Угљена, с циљем формирања будућих истраживачких питања из предметне области.

3.5. Оцена достигнутих способности за самосталан научни рад

Докторска дисертација указује да кандидаткиња влада истраживачким методама и теоријским знањима из области архитектонске теорије, историје и естетике архитектуре као и архитектонског пројектовања. У дисертацији су уочене способности кандидаткиње да препозна и издвоји актуелни проблем истраживања, да у односу на њега препозна и примени теоријске поставке које проблем директно или индиректно конотира, да у односу на њих одреди одговарајући истраживачки контекст и одабере адекватне истраживачке методе. У теоријској и аргументацијској елаборацији, посебно су препознате способности

кандидаткиње да успоставља продуктивне релације теоријских поставки из различитих области и усмери их ка извођењу закључака.

На основу детаљног увида у дисертацију, комисија је уверена да кандидаткиња поседује потребна знања и вештине за успешно бављење научним радом у области савремене архитектуре и архитектонског пројектовања и на тај начин доприноси развоју савремене архитектонске теорије и праксе.

4. ОСТВАРЕНИ НАУЧНИ ДОПРИНОС

4.1. Приказ остварених научних доприноса

Комисија сматра да докторска дисертација кандидаткиње Маје Милић Алексић доприноси развоју уже научне области Архитектонско пројектовање и савремена архитектура. Дисертација је указала и приближила значај и улогу комуникацијских својстава архитектуре кроз изведене појмове екстериорни и интериорни облик комуникације у теорији и пракси архитектонског пројектовања. Очекивани научни доприноси овог истраживања се могу разврстати на теоријски, практични и методолошки допринос.

Научни допринос рада огледа се у потреби проширивања и продубљивања теоријских истраживања у области архитектонског пројектовања и савремене архитектуре, што одсликава потребу да се мисли кроз односе између различитих подручја, тј. потребу за интердисциплинарношћу у теоријском разматрању. У ову групу доприноса спада прилог разматрања комуникацијских својстава архитектонских медија; затим организовање појмовних сазнања о концепту архитектонске комуникације дефинисане као екстериорни и интериорни облик комуникације, разложени кроз њихове карактеристике. Такођер, у допринос спада и прилог дефинисања система појмова, процеса и поступака у оквиру карактеристика облика комуникације као што је механизам мимезиса и метафоре, као и однос перцепција-време-трајање и атмосфера. Основни допринос студије је теоријско сазнање добијено у интерпретацији и компаративној анализи слојевите структуре архитектонске комуникације као њене естетске компоненте, која афирмишу уметничку и креативну природу архитектуре.

Практични допринос представљају резултати истраживања који се односе на студију случаја, а која треба да прикаже анализу архитектонске комуникације и значења коју конкретно ауторско стваралаштво евоцира. Теоријска анализа архитектонског дела, омогућава свеобухватније разумевање, сагледавање многострукости са којом се суочава сложен стваралачки процес са једне стране и његовог слојевитог доживљаја и разумевања са друге стране. Посебан значајан научни допринос је интерпретација стваралаштва архитектуре

Златка Угљена према постављеној теоријској конструкцији као прилог приближавања специфичности ауторске позиције према концепту архитектонске комуникације. У ову групу доприноса спада и позиционирање стваралаштва архитекте Угљена у остваривању континуитета историјског тока и развоја босанскохерцеговачке архитектуре у оквиру културног идентитета који су започели његови претходници као што су Душан Грабријан и Јурај Најдхарт у првој половини двадесетог века кроз архитектонску теорију и праксу.

Методолошки допринос односи се на проширивање могућности методологије проучавања архитектонског стваралаштва и процеса пројектовања кроз анализу комуникацијских својстава архитектуре. Такође, у методолошком смислу, допринос овог истраживања био би успостављање и утврђивање облика и својстава архитектонске комуникације као екстериорни и интериорни облик комуникације. Уместо дефинисања коначног методолошког пројектантског апарата, дисертација указује на властите унутрашње капацитете који омогућавају различите контекстуализације, односно примене, како у теоријско-емпиријским истраживањима, тако и у практичној примени кроз индивидуално деловање и дефинисање различитих методолошких приступа архитектонском пројектовању.

4.2. Критичка анализа резултата истраживања

Изабрана тема рада је од великог значаја за савремену архитектонску теорију и праксу и до сада на овакав начин није истраживана.

Истраживање улоге комуникацијских својстава у архитектури омогућава формирање платформе која представља основу за критичко посматрање и вредновање архитектонског дела, као и за даља истраживања савремене архитектуре која се бави релацијским односима. Уводећи концепт архитектонске комуникације кроз појмове екстериорне и интериорне комуникације, као и њихове карактеристике, истраживањем је структурирана универзална и вишеструко примењива платформа, стога истраживање не указује на дефинисање конкретне методологије архитектонског пројектовања, већ пре на формирање индивидуалних методолошких приступа архитектонском пројектовању где се архитектура посматра као активан актер у комуникацији простора, културе и корисника / друштва.

Посматрано из угла специфичне релације између архитектуре, корисника и окружења, отварају се нова истраживачка питања која се тичу комуникацијских својстава савремене архитектуре коју карактерише неодређеност и отвореност у креативном процесу архитектонског пројектовања.

Рад истовремено даје дубља и потпунија научна знања која произилазе из спознаје односа и веза између стваралачког опуса Златка Угљена и теоријске поставке архитектонске комуникације њених облика и својстава дефинисаних кроз екстериорни и интериорни облик комуникације тј. њихове карактеристике. Објективни резултати не огледају се у коначном сагледавању природе стваралаштва предметног аутора, већ у формирању платформе за даља теоријска и практична истраживања из предметне области.

У докторској дисертацији су јасно и концизно постављене хипотезе, које одговарају постављеном проблему и предмету истраживања. Кроз критичку и компаративну анализу, и студију случаја постављене хипотезе су провераване и потврђене на теоријском и на емпиријском нивоу. Начин на који је истраживање спроведено, добијени резултати, као и изведени закључци, показује конзистентност и савремени мултидисциплинарни приступ проучавању сложених научних питања, што указује да методологија и структура овог истраживања могу допринети будућим истраживањима везаних за проблем архитектонске комуникације.

4.3. Верификација научних доприноса

Категорија М24

Милић Алексић, Маја, Радуљ, Марина. „ Architectural notation and design process“, *Facta universitatis - series: Architecture and Civil Engineering*, Vol. 15, no. 2, 2017. (ISSN 0354-4605 (Print), ISSN 2406-0860 (Online))

Категорија М33:

Милић Алексић, Маја. (2012) „Простор архитектонског пројектовања“, у Грдић, З. Топличкић-Ђурчић, Г. (Ур.) *Зборник радова [Електронски извор] IV Међународни симпозијум студената докторских студија из области грађевинарства, архитектуре и заштите животне средине „PhIDAC 2012“*, (Ниш: Универзитет у Нишу Грађевинско - архитектонски факултет, 71-77.) ISSN 1840-0663

Милић Алексић, Маја. (2011) „Социјална инклузија особа са инвалидитетом и инклузивни дизајн“, у Станковић, М., Милојевић, Б., Ангуновић, Б., Михајловић, Д., и Прерадовић, Љ., (Ур.) *Зборник радова [Електронски извор] Међународни научно стручни скуп "Архитектура и урбанизам, грађевинарство, геодезија - јуче, данас, сутра, [CD-ROM] (Бањалука: Архитектонско-грађевински факултет Универзитета у Бањој Луци, 161-171.) ISBN 978-99955-667-7-7*

Милић Алексић, Маја. (2013) “Typological research as a tool of architectural design towards the preservation of cultural identity in the context of a global civilization.” *Зборник радова [Електронски извор] / Међународна научна конференција, Балканско архитектонско бијенале “ Uloga grada u savremenim društvima”*, 2013. Београд, ISBN: 978-86-916755-0-9

Милић Алексић, Маја, Радуљ, Марина. (2016) “Memorijalna arhitektura i pitanje značenje – prikaz konkursnog rješenja za “Spomen područje Donja Gradina” *Зборник*

радова [Електронски извор] Међународни научно стручни скуп (Бањалука: Архитектонско-грађевински факултет Универзитета у Бањој Луци) у припреми

Категорија М44:

Милић Алексић, Маја., Радуљ, Марина. (2010) „Spomen kompleks”. In *Restart 1995-2010, Arhitektura u Bosni i Hercegovini - Architecture in Bosnia and Herzegovina*, Hans Ibelings ed., 298-299. Sarajevo. ISBN 978-9958-30-092-9

Категорија М53:

Милић Алексић, Маја. (2013) „Типологија и типолошка трансформација као методолошки модел архитектонског пројектовања у процесу очувања културног идентитета“, *АГГ+ Часопис за архитектуру, грађевинарство, геодезију и сродне научне области*, (Бања Лука, Архитектонско-грађевински факултет, бр. 1 2013. електронско издање, 106-121.), ISSN 2303-6036.

Милић Алексић, Маја. (2010) "Access to all", *Научно - стручни часопис PROSTORS*, br.12, (Banjaluka: Ingra Inženjering) ISSN 1840-4154

5. ЗАКЉУЧАК И ПРЕДЛОГ

На основу прегледа и детаљне анализе докторске дисертације кандидаткиње Маје Милић Алексић Комисија констатује да је дисертација написана у складу са одабраном темом, и да су структура дисертације, проблем и предмет истраживања, примењени научни методи и научне хипотезе у складу са пријавом теме за коју је Универзитет у Београду дао сагласност. Дисертација у потпуности задовољава научне критеријуме, како у погледу квалитета и научне аргументације, тако и у погледу остварених резултата, научних доприноса и применљивости за будућа истраживања. Кандидаткиња има потребне способности за научно-истраживачки рад, што доказује методологија и квалитет докторске дисертације и објављени научни радови у више научних часописа, зборника међународних конференција и домаћих периодичних публикација.

Имајући у виду садржај докторске дисертације и оцене изнете у овом Реферату, Комисија предлаже Научно-наставном већу Архитектонског факултета Универзитета у Београду да се докторска дисертација под називом „**Комуникацијска својства архитектуре на примјеру дјела Златка Угљена**“ кандидата Маје Милић Алексић дипл.инж.арх. прихвати, изложи на увид јавности и упути на коначно усвајање Већу научних области грађевинско-урбанистичких наука Универзитета у Београду.

У Београду, октобар 2016. године

ЧЛАНОВИ КОМИСИЈЕ

арх. Зоран Лазовић, редовни професор, ментор
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Ана Никезић, доцент
Универзитет у Београду, Архитектонски факултет

др Сениша Видаковић, ванредни професор
Универзитет у Бањалуци, Академија умјетности